

Prozas darbam raksturīgās iezīmes

I. Vēstītājs prozas darbā

1. uzdevums

Nosaki, kas ir vēstītājs jeb stāstītājs!

1. tabula.

Vēstītājs prozas darbā

Kas tekstā ir vēstītājs jeb stāstītājs?	Kā tu to noteici?	Kurā personā tiek stāstīts? 1., 2. vai 3. personā?	Pierādījums, citāts	Norādi izmantoto avotu, piemēram: Grīziņš, Jānis. Vārnu ielas republika. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 49. lpp.

II. Tēla raksturojums

2. uzdevums

Raksturo Boņuku vai kādu citu tēlu Jāņa Klīdzēja romānā “Cilvēka bērns”!

2.1. Izlasi romānu vai tā fragmentus!

Brīvā formā veido tēla izpētes lapu!

Ieskaties atgādnēs!

Raksturo literāro tēlu

- tieši:
 - ✓ portrets,
 - ✓ raksturs;
- netieši:
 - ✓ tēla rīcība,
 - ✓ izturēšanās,
 - ✓ domas! Tēla domas sauc par iekšējo monologu.

Netiešais raksturojums
<ul style="list-style-type: none"> • Tēla rīcība • Izturēšanās • Domas jeb iekšējais monologs

Tiešais raksturojums
<ul style="list-style-type: none"> • Portrets • Raksturs

2.2. Sociālajās zinībās tu šogad esi mācījies, kā pilnveidot savu personību.

Izvēlies vienu sev svarīgu personību!

Raksturo šo personību tā, kā tu raksturoji romāna tēlu!

Man tuva personība ir _____.

Kur par personību var lasīt, redzēt vai dzirdēt?

Mēģini ar personību sazināties un uzdot sev būtiskus jautājumus!

Pievieno pierādījumus! Pierādījums var būt raksts, intervija u.c.

Personības raksturojums

2. tabula.

Personības raksturojums

Tiešais raksturojums	Portrets	
	Raksturs	
Netiešais raksturojums	Rīcība	
	Izturēšanās	
	Domas jeb iekšējais monologs	

3. tabula.

Personības īpašības

Kas cilvēku padara par personību?	Kuras tevis izvēlētās personības īpašības tev ir svarīgas?

2.3. Vai tavs izvēlētais romāna tēls ir personība? Kāpēc?

2.4. Salīdzini izvēlētajam romāna tēlam nozīmīgo ar sev būtisko!

Tās var būt arī lietas!

4. tabula.

Personības vērtības

..... (romāna tēlam) būtiskais	Man būtiskais

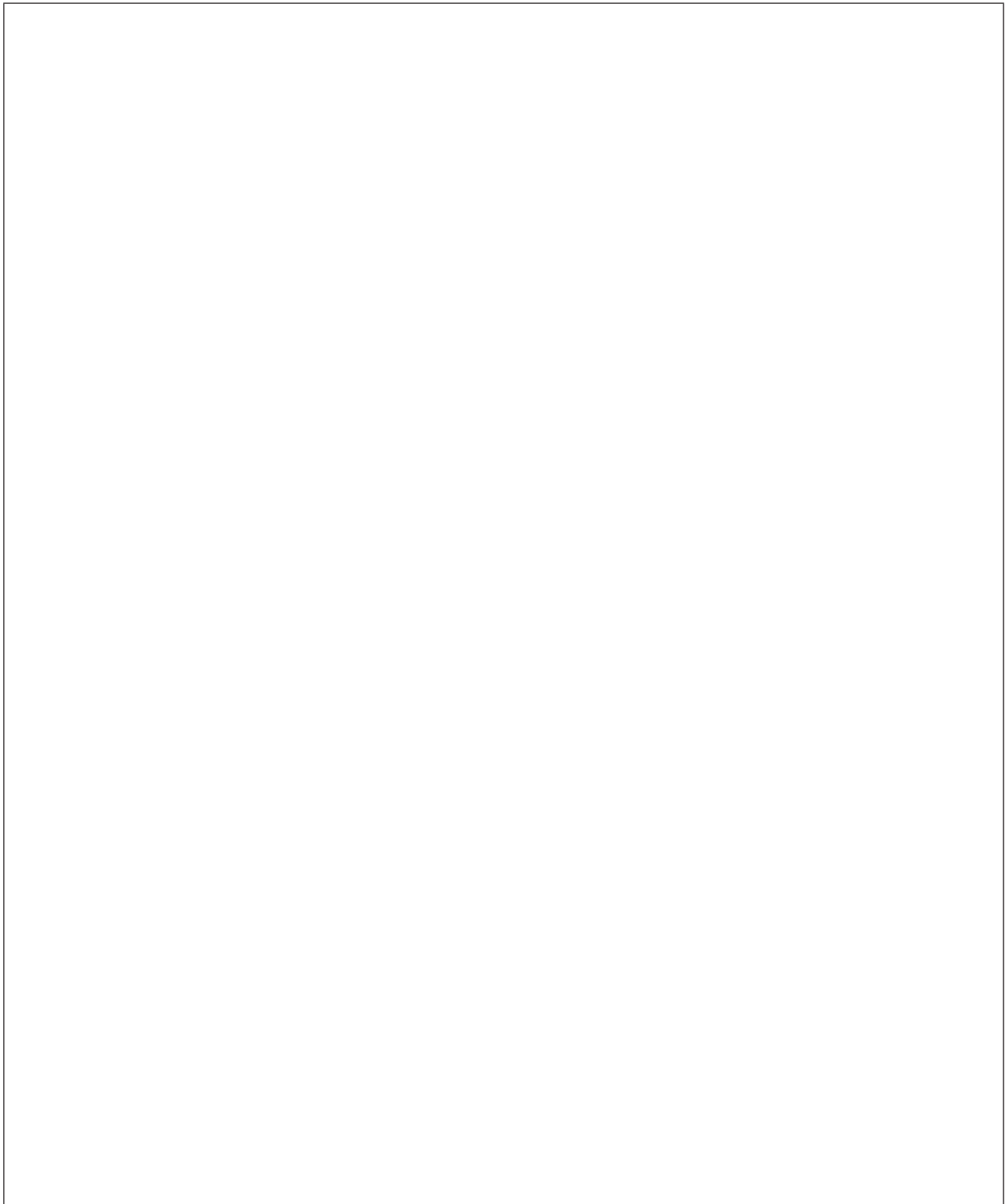
III. Telpa prozas darbā

3. uzdevums

Raksturo telpu!

3.1. Uzzīmē vai kā citādi atveido mājas logu!

Ieraksti tajā tās pazīmes, emocijas, priekšmetus, kas rada māju izjūtu!

3.2. Kā uzzīmētie vai ierakstītie elementi raksturo māju iemītnieku?

5. tabula.

Telpas elementi, kas raksturo māju iemītnieku

Pazīmes, emocijas, priekšmeti u. c.	Par ko tās liecina?

3.3. Pārrunā ar citiem klasesbiedriem 3.1 uzdevuma logā uzzīmēto un uzrakstīto!

3.4. No pārrunās iegūtās informācijas pieraksti 3 faktus par klasesbiedru! Ko jaunu un būtisku tu uzzināji par klasesbiedru?

Varat veikt šo uzdevumu pārī, grupā, kopīgi klasē – atkarībā no laika un citiem apstākļiem.

6. tabula.

Ko es jaunu uzzināju par savu klasesbiedru?

Klasesbiedra vārds	Ko jaunu un būtisku uzzināju par viņu?

3.5. Kas kopīgs jēdzieniem “māja” un “mājas”?
Kas atšķirīgs jēdzieniem “māja” un “mājas”?
Ieraksti apļos!

Mājas

Mājas

Te nav pareizu vai nepareizu atbilžu!
Svarīgi, cik precīzi pamatosi savas domas!

Es esmu mājā –
nozīmē, ka

Es esmu mājās –
nozīmē, ka

8. tabula.

Mājām raksturīgās iezīmes

<p>Boņš no kalna paskatās uz ielejām. Viņš redz, kā uguns iedegas kaimiņu māju logos. Ilgi Boņš skatās uz Bibuka māju pusi. Tur uguns logā vēl nav un nav. Un Boņuks uztraucas. Salimona logos jau spīd maza gaismiņa. Viņam ir stikla lampa. To sauc par kūpelnīcu. Tā ir līdzīga skārda kanniņai. Lampa nav liela. Tā ir kā tintes pudelīte. Lampā ir linu auklas deglis. Salimonam nav vairāk naudas, par ko petroleju nopirkt. Ja viņš nopirktu petroleju, viņam nebūtu vairs naudas. Tad Salimons nevarētu nopirkt tabaku. Nē, lai viņš labāk nepērk petroleju nemaz. Lai viņš pērk tabaku. Ja Salimonam ir tabaka, tad viņš visu ko zina. Salimons tad visu var pastāstīt. Salimons stāsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ko saka zirgi, kad tie sāk runāt; • ko kapsētas malā gaida baltie velni; • kā ar japāņu mironi Mandžūrijā viņš dzēris šņabi; • ko Salimonam teicis eņģelis Gabriels. <p>Salimons ar eņģeli sarunājies, kad Salimons reiz salis, salis un nenosalis; miris, miris un – nenomiris.</p> <p>Arī Tanča logā jau spīd uguns. Tancis droši vien ir atnācis no linu kulstīšanas. Tancis tagad ēd cieto, vasarā pagatavoto sieru. Viņš klāt ēd maizi. Un Boņam uzreiz tik ļoti gribas ēst cieto, vasarā sieto un klēts galā žāvēto sieru. Tāpēc Boņš sāk ēst sniegu.</p> <p>Bet Bibuka mājās nav, un nav uguns! Boņš skatās un skatās uz Bibuka logiem krēslā. Jau no vakardienas neviens no Bibuka mājām nav redzēts. Varbūt viņi kaut kur tālu aizbraukuši? Varbūt viņus lielajā mežā vilki apēduši? Varbūt viņi visi slimi palikuši?</p> <p>Boņš vēlreiz pagriežas pret Bibuka māju logu. Tagad Boņš pamana spožu, labu gaismu logā. Nē, Bibuku nav vilki apēduši. Bibuks nav arī slims. Piekalne un mežs aiz kalna uzreiz kļūst gaišs no gaismas Bibuka logā. Boņam nesalst vairs nemaz. Vilku nagu čirkstēšanu sniegā vairs nemaz nedzird. Ko vilki var izdarīt pret tādu labu uguni, kāda ir Bibuka logā! Nē, nevienā citā logā visā apkārtnē nav tik lielas, labas un siltas uguns šinī ziemas vakarā kā Bibuka logā.</p>	<p>Teksta vārdi, frāzes un teikumi, kuri raksturo mājas:</p>
--	--

3.7. Apskati vēlreiz uzdevuma 3.5. nosacījumu!

Tajā tu skaidroji vārdus *māja* un *mājas*!

Papildini shēmā savu raksturojumu!

3.8. Kāpēc Jānis Klīdzējs romānā vairākas reizes raksturo māju logus?

Kāda gaisma tajos redzama?

Ieraksti 9. tabulā vismaz 2 piemērus!

9. tabula.

Māju logu raksturojums

1. piemērs	2. piemērs

3.9. Pastāsti, uzraksti vai uzzīmē, ar ko tev saistās gaisma tavas mājas logos!

IV. Telpa. Kultūrtelpa

4.1. Nosauc dažus faktus par Boņuka piederību noteiktai kultūrtelpai!

Tulkojumā no latīņu valodas *cultura* nozīmē ‘apstrādāšana, attīstība, cienīšana’*?
Kā tu skaidrotu, kas ir kultūra?

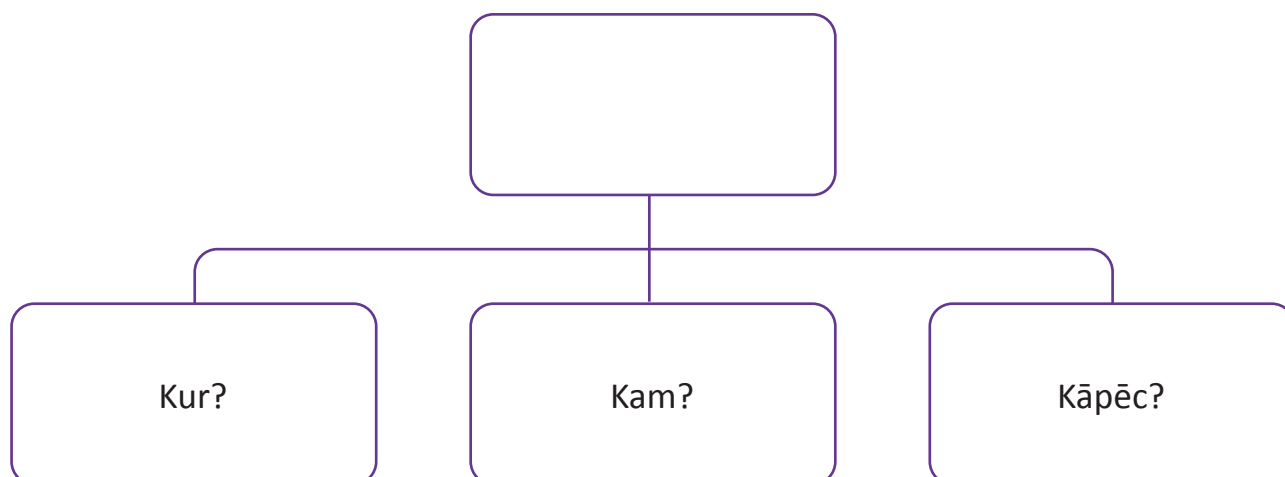
* Bištēviņš, E., Švarcbachs, R. Latīniski-latviska vārdnīca. Rīga: Valtera un Rapas akciju sabiedrības apgāds, 1938, 112. lpp.

4.2. Noskaidro:

- kur,
- kam,
- kāpēc

piešķir Latgaliešu kultūras gada balvu “Boņuks”!

Kāpēc balva nosaukta Boņuka vārdā?

10. tabula.

Latgaliešu kultūras gada balvas "Boņuks" saņēmēji

Balvas saņēmējs vai saņēmēji	Nominācija un tās skaidrojums	Balvas saņemšanas gads	Ko es zinu / nezinu par balvas saņēmēju / saņēmējiem

Kuras balvas ir saņēmuši tava novada / pilsētas cilvēki?

Par ko viņi saņēmuši balvas?

Sadarbībā ar sociālo zinību skolotāju noskaidro, kā pieteikt kandidātu balvai!

V. Laiks prozas darbā**5. uzdevums**

Pēti laiku literārā darbā!

5.1. Kur notiek literārajā darbā attēlotā darbība?

Kad notiek literārajā darbā attēlotā darbība?

11. tabula.

Literārā darba telpa un laiks

Vieta	Kas par to liecina? Izraksti arī citātu!	Laiks	Kas par to liecina? Izraksti arī citātu!

Kad risinās romāna darbība?

Kas par to liecina?

12. tabula.

Literārā darba laiks

Romāna darbība risinās	Piemēri	Kādi vēl citi notikumi notiek tajā laikā?

5.2. Salīdzini literārajā darbā attēlotos notikumus ar notikumiem mūsdienās!

13. tabula.

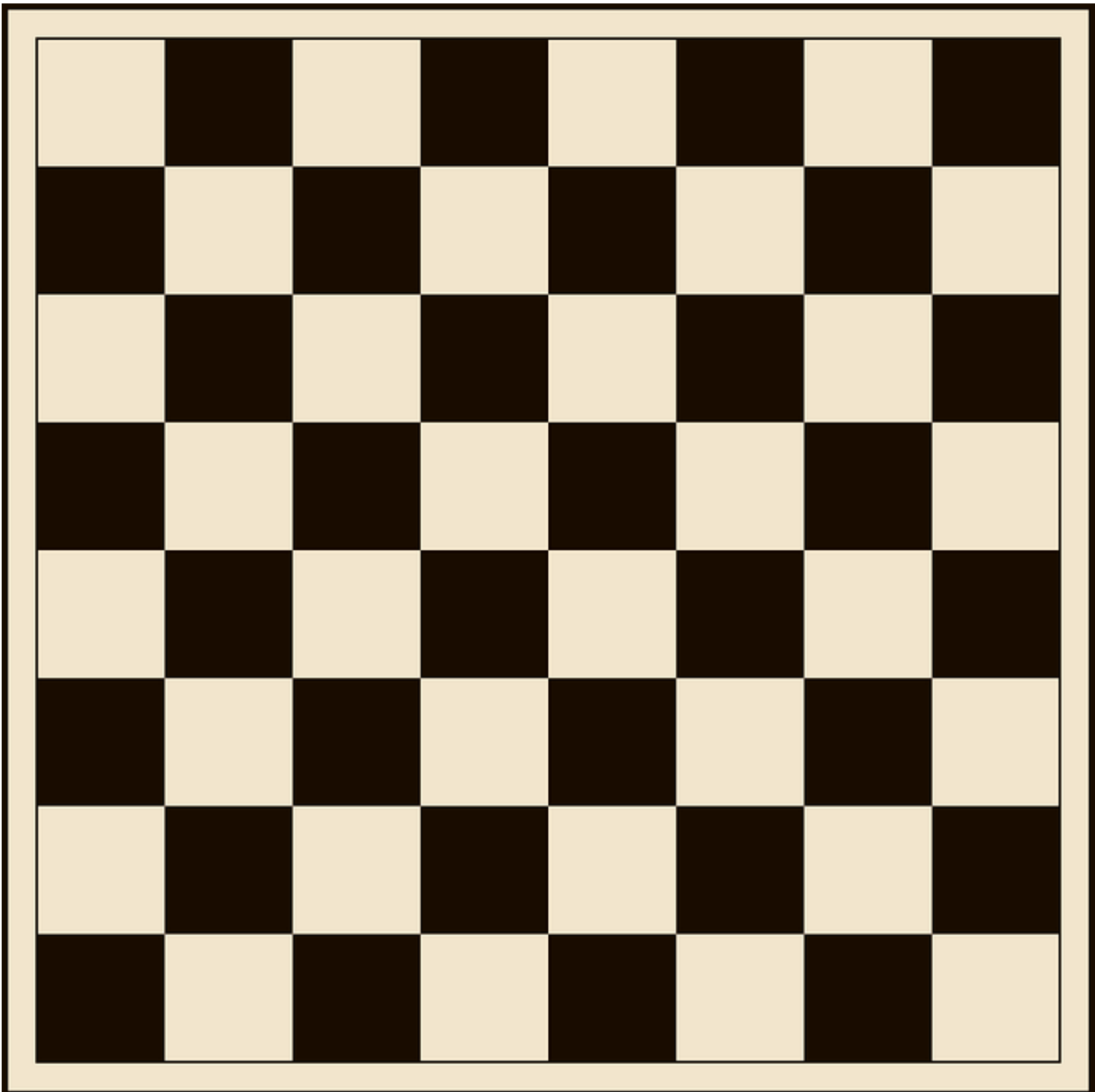
Literārā darba laiks

Literārajā darbā attēlotais laiks un notikumi	Līdzīgais vai atšķirīgais mūsdienās

5.3. Ieraksti baltajos spēles laukumos pēc kārtas kādas spēles noteikumus!

Šī ir spēle, kas bija populāra lasītājā literārajā darbā, tavā vai tavu vecāku, vecvecāku bērnībā!

Izspēlējiet šo spēli!!

1. attēls. Spēles noteikumi

VI. Atkāpes vēstījumā. Dabas apraksts

Boņam māju izjūta saistās arī ar cilvēkiem un dzīvniekiem.
Viņa bērnības draugs ir suns Žiks.

6. uzdevums

Izlasi romāna fragmentu, kurā attēlota Boņuka satikšanās ar Žiku pēc ilgāka laika!

14. tabula.

Māju izjūta J. Klīdzēja romānā "Cilvēka bērns"

<p>“(.) Zinu jau zinu, kā tu varēji atrast mājas... Tu biji pavisam citā – svešā pusē. Bet tu varēji atrast ceļu atpakaļ tātēc, ka līdzīgas debess puses nav nekur visā pasaulē. Vai ne? Es jau tā domāju. Otrās tādas debess puses nav nekur un nebūs!”</p> <p>Boņš skatās apkārt. Viņš ir satraukts un reizē arī pārsteigts. Nē, vēl nekad viņš nav pamanījis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ka šie kalni ir tādi mīlīgi; • ka tīrumiem ir deviņi dažādi zaļumi; • ka bērzi tik balti; • ka debesis tik zilas. <p>Viņš satver suņa Žika ķepas. Boņš ķepas uzliek sev uz pleciem. Tagad Žika galva ir vienādā augstumā ar Boņa galvu. Viņi abi kopā var redzēt šo jauno pasauli.</p> <p>“Redzi, tie bērzi ir kā milži ap Pestītāja krustu! Bērzi ar zaļajām cepurēm – kas tie par bērziem! Pa tādiem var uzkāpt debesis.</p> <p>Tad tie otrie bērzi kalnā aiz mājām... Vai tādi bērzi ir kaut kur citur? Nav! Tu arī saki, ka nav? Pareizi! Tieši šo bērzu galotnes tu redzēji arī no tās svešās debess puses...Tu saki – jā? Es jau tā domāju. Tieši šo bērzu galotnes tu redzēji, kad saule leca. Tad tu saprati, kur ir ceļš uz mājām. Tu zināji, kurā pusē ir mūsu debess puse. Vai ne?</p> <p>Tā tu sāki skriet un meklēt ceļu uz mājām. Tu pats arī tā saki? Es jau domāju, ka bija tieši tā...</p> <p>Žik, paskaties vēl! Vai kaut kur citur ir tik zeltaina dūmaka uz priežu mežiem kalnos un uz eglēm ielejās? Nekur tādas nav! Arī to tu zināji.</p> <p>Tad paskaties vēl! Žik, mūsu kalni! Redzi, Gauru kalns! Gauru kalnam ir ieliekta mugura kā zirgam, kur seglus uzlikt. Kreisajā pusē ir Kalvja kalns. Naktīs kalnā reizēm dzird kalšanu. Tur muižas kalējs no senajiem laikiem kaļot un kaļot. Kalējs nokalšot visiem ļaunajiem cilvēkiem galvas. Vēl tālāk ir Zobenu kalns un Dvēseļu kalns. Visiem kalniem ir pleci un galvas. Kalni stāv kā sargi un stiprinieki. Arī tie visi ir mūsu debess pusē...”</p>	<p>Sameklē tekstā dabas objektus, kuri Boņam rada māju izjūtu!</p>
--	--

VII. Literārā darba interpretācija**7. uzdevums**

Noskaidro, kā literāru darbu iespējams interpretēt jeb radoši atklāt citā mākslas darbā!

7.1. Noskaties filmu “Cilvēka bērns”!

Vai Boņuks filmā atveidots tāpat kā romānā?

Kā romānā un kā filmā atveidots tas, kas Boņukam mājās sagādā prieku?

Kāpēc Boņuka prieks atveidots šādi romānā un filmā?

Kā romānā un kā filmā atveidots tas, kas Boņuku sarūgtina?

Kāpēc Boņuka sarūgtinājums atveidots šādi romānā un filmā?

15. tabulā salīdzini atveidoto romānā un filmā!

Izraksti no romāna atbilstošus teikumus! Raksti 15. tabulā!

15. tabula.

Romāna un tā ekranizācijas salīdzinājums

Boņuks ir priecīgs. Kā tas aprakstīts romānā?	Kā tas atveidots filmā?	Boņuks ir apbēdināts. Romānā rakstīts...	Kā tas atveidots filmā?

- 7.2. Kuriem izteiksmes līdzekļiem ir liela nozīme romānā?
Kuriem izteiksmes līdzekļiem ir liela nozīme filmā?

16. tabula.

Izteiksmes līdzekļu salīdzinājums

Romānā	Filmā

7.3. Jānis Klīdzējs romānu uzrakstīja latviski.

Režisors filmu uzņēma latgaliski.

Noskaidro vārdu nozīmi, izmantojot pieejamos avotus / informāciju:

- 1) romāna tekstu;
- 2) latgaliešu valodas pratēju skaidrojumu;
- 3) Savu viedokli un zināšanas;
- 4) "Latgaliešu-latviešu vārdnīcu"!

17. tabula.

Romāna ekranizācijā lietotās leksikas vārdnīca

atlaist	
gosts	
sāta	
pykts	
skreine	
kačs	
mauduoties	
buoba	
lyga	
jis	
vuiceituojs	

Vai dzimtās valodas lietošana arī ir saistīta ar māju izjūtu?
Pamato savu atbildi!